

Şygyr, şahyr hem pygamber

Category: Edebiýaty öwreniş, Goşgular, Kitapcy, Romanlar, Sözler
написано kitapcy | 23 январа, 2025

Şygyr, şahyr hem pygamber

ŞYGYR, ŞAHYR HEM PYGAMBER

Araplaryň yslamyýetden öňki döwründen biziň günlerimize çenli getiren iň uly sungat eserleriniň biri-de şygryýetdir. Aly Şeriatynyň sözi bilen aýdanymyzda, şygryýet – her bir arabyň düşünjesine, ynanjyna we ruhuna aralaşyp bilýän iň täsirli ýaragdyr. Düýäniň öz köşegine ýakyn durşy ýaly, şygra kökenek bir halkyň içinden çykan pygamberiň şygryýete ýüzleý seretmejegi-de mümkin däl di.

Özüni adamlaryň iň suhangöý söz sözleýäni diýip görkezen we "Men jewamyýul-kelim bilen gönderildim" (Buhary "Jihad" 122; Müslim "Mesajid" 6) diýen hezreti pygamberimiziň (s.a.w) "Şygyr – araplaryň zalply sözlerinden bir sözdür we olar üýşmeleňlerde şunuň bilen gürlärler hem-de öz aralaryndaky öýke-kinelerini şunuň bilen mälim ederler" diýenden soň öňki goşgulardan bir dörtleme okamasy, onuň araplar üçin şygryň nämäni aňladýandygyna gowy düşünyändigini görkezýär.

Hezreti Pygamber (s.a.w) şol bir wagtyň özünde köp sanly şahyryň çykan, hatda barsy diýen ýaly şahyr bolan bir maşgalada kemala gelipdir. Onuň alty bibisiniň altysy-da şahyr bolupdyr. Rowaýata görä, pygamberimiziň (s.a.w) atasy Abdylmuttalyp ölümünüň öňýany alty gyzyny-da ýanyna çagyryp, olara öz patasynda aýtjak ýas aýdymalaryny diňlemek isläpdir. Şonda alty aýal doganyň hersi aýry öz kakalaryny öwýän şygyr düzüpdirlär.

Heý-de bibileri şahyr bolubam, agalary şahyr bolmazmy onsoň? Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) agalaryndan Ebu Talybyň[1], Hezreti Apbasyň (r.a) we Hezreti Hamzanyň (r.a) şygyr düzendigi barada maglumatlar bar. Ebu Talybyň Hezreti Pygamberimizi (s.a.w) kyn günde galanlaryň ýüz tutýan, ynanylýan, masum, halym, reşid, adyl sypatlary bilen wasp

edýän goşgusy meşhurdyr.[2] Hezreti Hamza bolsa musulman bolanda öz inisiniň artykmaçlyklaryny wasp edip, ony gorajagyna äht edýän şygry aýdypdyr. Hezreti Apbas öz "Kafiýýesinde" gaýybyň habarlaryndan we pygamberiň yns-jynsyň ilkinjisidiginden aýdyp, inisini taryp edipdir.

Hezreti Pygamberiň (s.a.w) aýallary-da şygryýetden bihabar bolmandyrlar. Meselem, Hezreti Äşe (r.a) arap taryhyny we şygryýetini diýseň gowy bilipdir. Hezreti Ümmü Seleme bolsa zenan şahyralardandyr. Agasynyň ogly Ebu Sufýan ibn Haris[3] bolsa şygrylary bilen meşhurlyk gazanan şahyrlardandyr.

Gyzy Hezreti Patma we agtygy Hezreti Hüseyin hem şygry düzüpdir. Iň ýakyn egindeşleri Hezreti Ebu Bekiriň[4], Hezreti Omaryň we aýratynam Hezreti Alynyň şygrylary biziň günlerimize çenli gelip ýetipdir.

Hezreti Pygamberiň sahabalarynyň arasynda-da köp sanly şahyrlar bar. "Pygamberiň şahyry" diýen at alan şahyrlardan Hassan ibn Sabit, Abdylly ibn Rewaha, Kab ibn Mälikden başgada, zenan sahabalardan Hansa (645-nji ýylda aradan çykan), Atike binti Zeýd (660-njy ýylda aradan çykan) we Najiýe binti Jündeb (680-nji ýylda aradan çykan) dagylaryň bolan onlarça şahyr-sahabalar bolupdyr. Hatda şahyr-sahabalaryň düzen şygrylary bir ýere jemlenip, bu barada birgiden monografiýalar ýazyldy. Olardan Aly Fehmi ependiniň "Hüsnü's-Sahâbe fî Şerhi Eş'âri's-Sahâbe" (Dersâadet: "Rûşen Matbaası" neşirýaty, 1324) atly eseri meşhurdyr.

Hezreti Pygamberimiz (s.a.w) müşriklere garşy harby, syýasy we ykdysady ugurlarda ýadawsyz göreş alyp barşy ýaly, şygryýetde-de öz beýanyny tapan iň çetin göreş, megerem, şahyrlara garşy alnyp barylan bolmaly.[5] Müşrik şahyrlaryň düzýän hijwiýelerine (epigrammalaryna) gynanýan pygamber (s.a.w) sahabalarynyň şygry düzmäge ukyplylaryny olara jogap beýtlerini ýazmaga ruhlandyrypdyr we müşrik şahyrlara gerekli jogaby bermelerini isläpdir.

Hezreti Pygamber (s.a.w) jahlylyýet döwrüniň şahyrlarynyň birnäçesiniň diňe şygrylaryny diňläň bolsa, birnäçesiniň özüni görüpdir, azam bolsa olaryň käbiriniň musulman bolmagyna sebäp bolupdyr.

Hezreti Pygamberiň (s.a.w) şygrylaryny diňläň şahyrlarynyň arasynda "Muallakatü's-Seba" diýlip tanalýan "Ýedi Asky" şahyrlary-da bar.

Çeşmelerde olaryň sany hernaçe ýedi bolup geçse-de, käbir müellifler (ýazyjylar) başga-da birküç şahyryň adyny goşup, bularyň sanyny ona çykarypdyrlar. Ýedi şahyryň arasynda: Imrul-Kaýs ibn Hujr, Tarafe ibn Abd, Hillize, Amr ibn Külsüm, Züheýr ibn Ebu Sülma, Antere, Lebid ibn Rebia dagylaryň atlary agzalýar. Seýle-de Nabiga ez-Zübýany we Meýmun ibn Kaýs el-Aşa dagylaryň atlaryny-da bularyň hataryna goşýanlaram bar. Bularyň bir bölegi has irki ýyllarda ýaşandygy üçin Hezreti Pygamber (s.a.w) olary görmändir, diňe şygrylaryny eşdipdir, emma VI asyryň ikinji ýarymynda ýaşanlaryň bir bölegini görmek miýesser edipdir. "Magallak" şahyrlarynyň arasynda Lebid ibn Rebia musulman bolupdyr we yslam döwründe-de ep-esli ýaşapdyr. Hezreti Pygamber (s.a.w) "Magallak" şahyrlaryndan Imrul-Kaýsyň şygrylaryny halamandyr, Nabiganyň we Lebidiň käbir beýtlerini bolsa höwes bilen diňläpdir (Seret: Buhary "Edeb" 90, Müslim "Şygryr" 3, Tirmizi "Edep" 70) we gönüden-göni Allanyň barlygyna, birligine we ynanýanlara pitjiň atmaýan, zynadyr içgini mazamlamaýan Ümeýýe ibn Ebi's-Salt (630-njy ýylda aradan çykan) we araplaryň iň meşhur zenan şahyrasy Hansa (645-nji ýylda aradan çykan) ýaly jahylyýet döwrüniň şahyrlarynyň çuňňur many-mazmuna eýe käbir şygrylaryny üns berip diňländigini, käbir beýtlerini bolsa özüniňem gaýtalandygy barada maglumatlar bar.

Hezreti Pygamber (s.a.w) şygrylarynda jelepçiligi we zynany göni suratlandyryandygy üçin Imrul-Kaýsyň şygrylaryny halamandyr, gaýtam oňa "Dowzaha barýan şahyrlaryň başyny çekijilerdendir" diýipdir.

Uzak ýaşan we kabylasynyň iň ussat şahyry hasaplanýan Lebid özüni Imrul-Kaýsdan we Tarafeden soňky üçünji beýik şahyr saýypdyr.

Lebidiň musulman bolmanka düzen şygrylarynda tebigat we haýwant dünýäsini şekillendirmäge ýykgyt etmek hilen birlikde hanifi (ýekehudaýlylyk) dininiňem täsiri duýulýar. (Seret: "Furat" 1996: 80)

Hezreti Pygamber (s.a.w) "Bir şahyryň sözläp biljek iň dogry sözi Lebidiň "Şuny bek belläň, Alladan başga barça zat batyldyr!" diýen setiridir" diýip, (Seret: Buhary "Edep" 70; Müslim "Şygyr" 3; Tirmizi "Edep" 70) Lebidiň şygyrlaryna gowy baha beripdir.

Pygamberimiziň (s.a.w) şygyrlaryny bilen şahyrlaryndan ýene biri-de "Magallak" şahyrlaryndan bolup, Imrul-Kaýsdan soň gelen Tarafe ibn Abddyr (564-nji ýylda aradan çykan).

Bahreýnli Tarafe Imrul-Kaýsdan soňky ikinji ussat şahyr hasaplanýar. Hezreti Pygamberiň (s.a.w) öýe girip barýarka Tarafeniň şu beýtine gowy baha berendigini Hezreti Äşe ýatlapdyr (Tirmizi Edeb 70):

*"Günler saňa bilmeýänňi öwreder,
Pikrin etmedikleň habar getirer."*

Pälwan şahyr Antere kakasynyň kabyla kethudalarynyň biridigine garamazdan, ejesi gyrnak bolandygy sebäpli halaýam gyzyny alyp bilmändir. Ol halaýan gyzyny alyp gaçanlaryň yzyndan ýetip, gyzy halas edendigine we ogurlanan mallary yzyna gaýdyp alandygyna garamazdan, göwün söýen gyzyna öýlenmäge rugsat berilmedik Anteräniň gyzykly we gahrymançylykly başdan geçirmeleri birnäçe kinofilmlere we taryhy romanlara sýužet bolup hyzmat etdi. meşhurdyr.

Hezreti Pygamber (s.a.w) "Magallak" şahyrlarynyň arasynda ömür kyssasy iň gyzykly bolanlaryndan Antere ibn Şeddadyň (614-nji ýylda doglan):

"Garnym bilime ýapyşsa-da, minnetden azat bir döwüm çörek tapýançam aç ýatyp, aç turaryn!" (Seret: Ýalstkaya 2018: 193)

setirlerini diňländen soň, görmek islän ýeke-täk bedewisiniň Antere bolandygy – onuň şygyrlaryny erbet görmändigini aňladýar.

Hezreti Pygamberiň "Magallak" şahyrlarynyň arasynda ady geçmedik Süweýd ibn Amir el-Mustalikiniň (IV asyrdaky ýaşan):

"Haremde ýatsaňam arkaýyn bolma,

Ölüm iki ýanyndadyr ynsanyň"

– diýen setirlerini diňläp, "Bu kişi meni gören bolsa, hökman musulman bolardy" diýendigi rowaýat edilýär.

Hezreti Pygamberimiziň (s.a.w) rysalatyndan bir ýyl öň ýogalan "Magallak" şahyrlaryndan Züheýr ibn Ebu Sülma (609-njy ýylda aradan çykan) Allanyň birligine iman eden şahyrlardan bolupdyr:

*"Içiňizdäki hiç bir zady Alladan gizläp bilmersiňiz,
Alla nirede nämäni gizleseňizem bilip durandyr"*

Bir gije Züheýriň düýşünde asmandan ýüp sallanýar we oňa elini uzadýar, emma ýüpe boýy yetmeýär. Şondan soň ogullary Kâbdyr (645-nji ýylda aradan çykam) Büjeýri ýanyna çagyryýar we olara gören düýşüni ýorup: "Ogullarym! Ahyrzaman pygamberiniň gelmesi ýakynlaşdy, emma men ony görüp bilmerin, siz ony gözläp tapyň we oňa iman ediň" diýip, wesýet edipdir. Onuň özi ýaly şahyr bolan iki oglu-da kakalarynyň wesýetine eýerip, musulman bolupdyrlar.

Hezreti Pygamberiň (s.a.w) mümkinçilik tapdygyndan şygrylaryny diňläň jahlyýet döwrüniň hanif şahyrlaryndan Ümeýýe ibn Ebüs-Salt (630-njy ýylda aradan çykan) sakif kabyłasynyň şahyry bolupdyr. Şahyr töwhid ynanjyny içgin öwrense-de, hristian we jöhit dinlerine girmekden saklanan özüni "Ehli-töwhid hasaplandygyna, semawy dinleri gowy bilýändigine we çuňňur many-mazmuna ýugrulan hikmetli şygrylary düzendigine garamazdan musulman bolmazlygynyň sebäbini, onuň özüniň pygamber bolmaga ymtylandygy we özi ýaly dana, özi ýaly meşhur biri barka, tanalmaýan biriniň pygamber bolmagyna razylaşmandygy bilen düşündirilýär.

Amr ibn Reşidiň kakasy Reşid ibn Süweýde salgylanyp rowaýat etmegine görä, Hezreti Pygamber (s.a.w) düýäň üstünde barýarka, Reşidden Ümeýýäniň şygrylaryndan bilýänini bilmeýänini sorapdyr, "hawa, bilýän" diýen jogaby alansoň, "Oka!" diýip yşarat edipdir, şygyr ýüz beýte yetýänçä diňläpdir (Müslüm "Şygyr" 1) Hezreti Pygamber (s.a.w) Ümeýýäniň şygrylaryna "Musulman bolmanyň bäre ýanynda eken"

diýip, gowy baha beripdir. (Buhary X/38; Ibn Maje "Edep" 41)
Hezreti Pygamber (s.a.w) töwhid ynanjyna eýerýän hatyp we
şahyr Kus ibn Saide (600-njy ýylda aradan çykan) barada:
"Jenaby-Hak kyýamat gününde Kuss ibn Saidäni aýratyn bir ymmat
hökmünde ör turzar diýip umyt edýäriň!" diýipdir.

Hezreti Pygambere (s.a.w) heniz pygamberlik berilmänkä onuň,
araplaryň iň saýlama hatyby we şahyry saýylan Kus ibn Saide
el-Iýadynyň Ukaz baýryna çykyp, şol ýerde adamlara Allany we
ahyreti ýatladýan şygrylaryny okanda diňländigi hakynda
rowaýatlar bar.

*"Eý ýaranlar! Geliň, diň salyň sözme,
Unutmaň, eýeriň hakyň yzyna!"*

Ýaşayanlar öler, ölen ýok bolar,
Çäre ýok, owaldan boljak iş bolar.

Ýagş ýagar, otlar biter yzynda,
Çaga doglar, ömürleriň ýazynda.

Tutarlar enäniň, ataň ýerini,
Soň taşlap giderler ogul-ýaryny.

Dowam eder. Öňi-ardy kesilmez,
Geçip barýan günleň yzy üzülmez.

Gulak salyň, meniň aýtjak sözüme,
Gökden bir alamat görner gözüme.

Ýer ýüzi bir köşgüň düşegi ylla,
Asmany üçek deý ýaratdy Alla.

Ýyldyzlar, deňizler durar ýerinde,
Ne giden dolanar, ne gelen munda.

Ýogsa halap galýarlarmy şol ýerde?
Ýa taşlanyp, uklap galýarlarmyka?

Ant içýän, Allanyň gatynda bir din,
Şumatky dinden has belent orun

bir ýerdedir. Allañ bize ýollajak,
Pygamberi geler, ynha, basymjak.

Kölegesi üstüňize gelipdir,
Ynananlar bagta eýe bolupdyr.

Kim oňa ynansa, hak ýoly tapar,
Kim oňa ýok diýse, özüni ýakar.

Haýp, gowuşyp bilmän sylag-hormata,
Ömri gaflat içre geçen ymmata!.."

Kus ibn Saidäniň ýakyn wagtda geljekdigini buşlan pygamberi baradaky meşhur şygryny birnäçe ýyl geçenden soň yýadlylar musulman bolanda okapdyrlar, şonda Hezreti Pygamber (s.a.w) şahyryň barlygyny-ýoklugyny sorapdyr, onuň birmahal aradan çykandygyny aýdanlarynda, şygrynyň ilkinji beýdini aýdyp, şahyryň adyny we şygryny öň eşdendigini myhmanlaryna bildiripdir.

Aýry bir ymmat hökmünde direldiljekdigi aýdylan ýene bir hanif şahyr Zeýd ibn Amr ibn Nufeýldir (606-njy ýylda aradan çykan). But hudaýlara çokunmadyk, zynadan, her dürli günäden daş duran, gyz çagalary diriligine ýere gömýänlere garşy durmaga çalşan Zeýdiň Hezreti Pygamber (s.a.w) bilen pygamber bolmanka duşuşandygy barada rowaýatlar bar. Şu aşakdaky şygry onuň musulman bolman döwründäki özüni alyp barşy barada maglumat berýär:

*"Işler ugruganda bir Hudaýamy,
Ýa müň sany hudaýa baş egeýin?
Lat bilen Uzzany terk etdim birçak
Şindi gabat gelen buty döweýin...*

Kesgitli pikirli, giň gözýetimli,
Kişiler elmydam şeýle-de eder.
Uzzadan, hem onuň iki gyzyndan,
Mundan soň birjigem etmerin heder.

Hem Beni Amryň iki wasanyn,

Zyýarat etmerin galan ömrüme.
Hubele ybadat etmerin gaýdyp,
Bes! Aklym kem wagty girdim emrine.

Indi seždegähim Rebbim Rahmandyr,
Merhemeti bilen ötsün günämi.
Diňe şoňa ynansaňyz ýürekden,
Hem gazanyp mizemejek imany.

Heläk bolmarsyňyz. Hem şuny biliň:
Ýagşy kişileriň orny jennetdir.
A kapyrlar üçin ýalyn syçraýan,
Dowzah bar. Durşuna ýalyn-minnetdir".

Şahyryň ogly Sad Hezreti Omar (r.a) bilen bile Resuly Ekremiň (s.a.w) ýanyna baryp, "Eger kakam häzire çenli ýaşan bolsa, hökman iman ederdi, onuň bagyşlanmagy üçin dog-a-dileg edip bilermiň?" diýende, Pygamberimiz (s.a.w) "Elbetde, onuň üçin istigfar ederin, ol ýeke özi bir ymmat halynda haşr ediler" diýen jogaby beripdir. (Müsned, I, 189-190; Ibn Ishak, s. 99-100).

Hezreti Pygamberiň (s.a.w) şygrylaryny halap diňläň şahyrlaryndan Nabiga el-Jadi (685-nji ýylda aradan çykan) kaby-lasyndan birnäçe adama baş bolup Medinä gelip musulman bolanda, Hezreti Pygambere (s.a.w) meşhur "Raiýýe" şygryny okap beripdir. Hezreti Pygamber (s.a.w) şonda şygryň ah-yryndaky:

*"Geldim Hak Resulyň hydaýatyna,
Akmaýanyň ýoly ýaly nurana
bir kitaby okaýar ol.
Jan etdim,
duýmadym men, hem meniň
ýanymdakylar,
Süheýl ýyl-dyznyň doguşy hemem
günbatara sary gaýyp gidişin.
Takwalykda galdym,
Hem hoşal boldum,*

*Ýagşy amalymdan, ybadatyndan.
Hem gorkdum, çekindim eýmenç ataşdan.
Arşa ýetdik hormat bilen, şan bilen,
Açlara nan, ýalaňaja don bilen.
Ýöne men munuňam bir gat üstüne
Çykaryn diýp arzuw-umyt edýärim!"*

– diýen setirlerini diňlände, "Munuň üsti nire bolýar, eý Ebu Leýla?" diýip sorapdyr, şonda şahyr "Jennetdir, eý Allanyň Resuly" diýende, Hezreti Pygamberem (s.a.w) öz gezeginde "Enşalla, enşalla" diýip, özüniň hoşallygyny bildiripdir. Şeýle-de oňa: "Ne ajap (şygry) aýtdyň, Alla agzyňa dert bermesin" diýip dogadileg edipdir.

Arap şygryýetiniň yslandan soňky döwri neneňsi bolduka? Bu soragyň jogabyna tom-tom kitaplar bilen jogap bermek mümkin.

Ysmaýyl GÜLEÇ.

Terjime eden: © Has TÜRKMEN.

Goşmaça maglumat üçin seret:

[1] "Ebu Talyp we onuň arap edebiýatyndaky orny":

<http://kitapcy.com/news/2018-06-16-385>

[2] "Ol güler ýüzlüdür..."

<http://kitapcy.com/news/2018-07-10-1208>

[3] "Ebu Sufýan ibn Haris"

<http://kitapcy.com/news/2019-05-07-6813>

[4] "Lutf birle jud eýle..."

<http://kitapcy.com/news/2018-07-10-1209>

[5] "Şygryýetiň we şahyrlaryň jemgyýetdäki orny":

<http://kitapcy.com/news/2018-06-12-259>

Edebiýaty öwreniş